

Bilaga : Karl XV:s kvinnor.

Det är svårt att skildra vad som efter en källkontroll kokar ned till nästan ingenting. Det finns två spår i ryktena om Karls utsvävande liv. Dels om hans "vildhavre" studenttiden 1844-1849. Dels om hans påstådda äktenskapsbrott perioden 1859-1872 då han skall ha haft ett tidvis skakigt förhållande med artisten Hanna Styrell. Som historien berättas blev hustruns hovdam Josephine Sparre utkonkurrerad av Hanna som sin i sin tur blev utkonkurrerad av danskan Wilhelmine Schröder. Bara förhållandet med Hanna har gått att verifiera, men det är oklart om det var sexuellt. "Poetisk musa" förefaller mera rättvisande. Förhållandet med Wilhelmina Schröder förefaller som ett bedrägeri.

För att få någon ordning i skildringen görs den i två steg: Dels hur ryktet om Karls utsvävande liv växte fram. Dels de senare tre kvinnornas biografier:

- Josephine Sparre (1829-1892; 1862 g. Stang)
- Hanna Stjernblad (1842-1904; f. Styrell; 1876 g. Tersmeden)
- Wilhelmine Schröder (1839-1924)

* * *

(1) Det har inte varit möjligt att hitta några anspelningar på Karls kärleksliv inom eller utom äktenskapet i den samtida pressen, men fr o m 1862 skall det finnas ett träsnitt av Hanna Stjernblad, och tidningar som *Jul-Glöggen*, *Jul-Grisen*, *Ny Illustrerad Tidning*, *Frihetsvännen* & *Kasper* skämtade om Karls kvinnotycke. 1872-1898 publicerades fyra anekdotsamlingar (Rydberg 1872; Caroliana 1889; Berättelser 1897; Nilsson 1898). Ingen av dem innehåller några sexuella anspelningar. Karl skall ha antytt ett utsvävande (?) liv för den närmaste bekantskapskretsen men denna förde inte informationen vidare. Återstår då att han varje år firade midsommar tillsammans med sitt regemente och då dansade med soldaternas & officerarnas flickvänner & bekanta, att han umgicks med konstnärer och deras flickvänner & bekanta, och slutligen hans kärleksdikter. Karl skrev fram till sin död flera hundra dikter till & om Hanna Stjernblad och andra musor som han deklamerade i sällskap, tryckte upp och spred i brevform. Dikterna publicerades 1858, 1862, 1863 & 1865 och översattes till danska, engelska, tyska & franska. Karls rykte som häradshingst förefaller således orättvist men självförvållat. Det finns två romaner baserade på detta hans uppdiktade kärleksliv (Kerfve 1897; Meijer-Granqvist 1918).

(2) Det finns en handskriven krönika "Amour de Charles XV" av f d Uppsala-studenten Carl-Fredrik Hellman (1831-1861). Denne var amanuens vid Kungl. Biblioteket som vid denna tid var inhyst i slottet. Michanek (1990) citerar ett avsnitt om att Hanna 1860 hade fått bo på Bellevue, understöddes ekonomiskt av Karl & hade besök av ökända rouéer som gross-handlaren & riksdagens talesman för borgarskapet Johan Schwan (1802-1869).¹ Hanna & några av hennes väninnor hade även varit inbjudna till Ulriksdals slott att träffa Karls familj. Detta påstås vara graverande, men förefaller som normalt umgänge. Michanek hänvisar även till ett anonymt manuskript av C J L Almqvist, som även han arbetade på Kungl. Biblioteket.

(3) 1892 publicerade Karls minister Louis De Geer sin *Minnen* där han inkluderade ett kryptiskt omdöme om Karls karaktär:

¹ Hellman 1861.

Den stora allmänheten tycker dessutom icke om några helgon. Det smickrar den tvärt om att se sina egna fel och laster vara kungliga. Uppriktighet och öppenhet älskas däremot af alla, och ingen hade med större fallenhet än han spelat öppen. Hans fullkomliga liknöjdhet att skyla, hvad man tyckte han borde vara mest angelägen om att dölja, gjorde det nästan omöjligt att tro honom dölja någonting annat, och man skulle hafva sett honom på mycket nära håll för att i detta afseende känna honom rätt; – men det hade icke allmänheten.²

(4) 1911-1931 publicerade konstnären Nils von Dardel sin far Fritz von Dardels brev, dagböcker & minnen för perioden 1833-1898 (Dardel 1911). Dessa var ursprungligen skrivna på franska, men översatta & redigerade av sonen. Det är ingen vetenskaplig edition. Germund Michanek (1990) har nyöversatt och återställt en del passusar om bl a drottning Lovisa som sonen censurerat – här återgivna inom hakparantes. Josephine Sparre omnämns i Minnen del 1 (1911) som en kokett men med ett positivt inflytande på Karls nykterhet:

23 juli 1857. Den stackars karlen [Carsten Anker, 1817-1898, norsk officer & kammarherre] har här dagligen för sina ögon sin forna flamma Josephine S., hvars hjärta han en gång lyckats vinna, men som, efter att under en tio års tid hafva uppehållit honom med fåfänga förhoppningar, slutligen alldeles gifvit honom på båten. Han säger sig visserligen nu helt och hållet botad för sin passion, men han beklagar sig väl mycket öfver föremålet för densamma, för att jag skall tro den vara helt utslocknad. Ifrågavarande dam är en stor favorit hos såväl kronprinsen som kronprinsessan, och hon styr dem helt och hållet i allt, som rör deras dagliga lif. Begåfvad med en ovanlig förmåga att intaga och att göra sig outhärlig, har hon förstått i en märklig grad fångsla kronprinsen, som hon håller i en beständig spänning, lekande med hans känslor som katten med råttan. Stundom nyckfull, snäf och anspråksfull, kan hon, då hon så vill, vara god, älskvärd och smekande. Detta sätt, som skulle verka tröttande på andra naturer, piggar upp prinsen, hvilken skulle finna föga behag uti den enformighet, som åtföljer en lugn och stilla böjelse. Han tyckes njuta af denna ständiga feber och i den finna sin största sällhet. Genom att ej bevilja sin kunglige tillbedjare någon mera betydande ynnest har hon kommit att i hans ögon framstå med en viss helgongloria, hvilket också kan förklara, att kronprinsessan utan knot finner sig i detta delade inflytande, något som alla förvåna sig öfver. Anker, som ständigt har tillfälle att på nära håll iakttaga detta förhållande, tyckes enkom vara hitkallad, för att hans gamla sår åter skall blifva upprifvet. Hon behandlar för öfrigt sin förre fästman på det mest obesvärade sätt, liksom om intet förut tilldragit sig dem emellan.

26 juli [1857] var det Josephine S:s födelsedag, som kronprinsessan på morgonen firade med en frukost på Kaninholmen. På aftonen företogs en roddtur, och vid hemkomsten mottogos vi vid stranden af en sångkvartett. Den var beställd af prinsen och utgjordes af Hwasser, Beronius, Arpi och Moberg. De sjöngo sedan hela aftonen i parken och slutade med en serenad under den sköna fönster. Kronprinsen sjunger alltid med i kören, och han är stolt öfver att under sin universitetstid hafva tillhört gluntarne. Ett annat offer för Josephine S:s koketteri finna vi i Oscar Björnstjerna. Sedan hon lyckats fångsla honom genom sina behag, anhöll han [1856] om hennes hand, hvilken hon äfven beviljade honom, finnande antagligen partiet fördelaktigt. Förlofningen blef eklaterad men räckte ej länge. Hon gjorde, så fort det blef fråga om giftermål, så många invändningar och villkor, att han blef orolig. För att göra ett

² De Geer 1892: del 2, s. 138.

hastigt slut på allt prat om prinsens tycke för hans fästmö föreslog han nu, att de omedelbart efter bröllopet skulle företaga en resa på kontinenten, som skulle räcka tvenne år. Josephine ville emellertid å sin sida ej gå in på att, lämna Stockholm. De slitningar, som häraf uppkomma, och hvilka kronprinsen i början lyckades bilägga, visande därvid måhända ett väl stort personligt intresse, föranledde slutligen Björnstjerna att, då kronprinsen för tillfället var i Norge, under påtryckning af sin släkt helt och hållet bryta sin förlofning, hvilket allt på sin tid väckte mycket uppseende. Emellertid påstås det, att han skall vara föga botad för sin låga och färdig att börja om på nytt. Jag tviflar dock på, att hon hyser likartade känslor, ty hon undviker sorgfälligt sin forne tillbedjare, såsom t. ex. häromdagen då hon, förebärande illamående, ej åtföljde prinsessan till Drottningholm, där Björnstjerna då befann sig.

5 augusti 1857. [Kronprinsessan Lovisas födelsedag satt Karl & Josephine Sparre bredvid varandra vid samma bord. Som avslutande skål föreslog Karl] »att hvar och en dricker för sin hemliga låga.» Prins Oscar, som först syntes förvånad, fann sig dock snart och, gifvande sin äldre bror en välförtjänt läxa, vände han sig emot sin unga hustru sägande: »Sophie, låt oss skåla med hvarandra. » Kronprinsen, som redan tömt sitt glas, vände sig äfven nu mot sin gemål, men det var för sent; slaget var redan gifvet, och enhvar af oss kände sig sårad öfver hans brist på takt. Ingen kunde nämligen betvifla, att hans hemliga låga gällde hoffröken S., hvilken satt där med sänkta ögon och röd som en pion samt tycktes mera förlägen än smickrad öfver denna hyllning.

Juni 1861. Josephine Sparre har tidtals lyckats få honom [Karl XV] att helt och hållet lägga bort punschdrickandet, men kommer han blott tillsammans med sina sångare, så är hennes i detta hänseende välgörande inflytande förbi:

Josephine Sparre af Söfdeborg (1829-1892; 1862 g. Stang). ”Jossan” eller ”Schossan” som hon ofta kallades var 1851-1859 hovfröken, 1859-1862 kammarfröken & 1864-1871 statsfru hos drottning Lovisa. Hon var uppväxt i Norge. 1862 gifte hon sig med kammarherren vid det norska hovet greve Bredo Henrik von Munthe av Morgenstjerne Stang.

Fritz von Dardel träffade inte Hanna Stjernblad förrän i Aachen 1872 men skriver om henne från 1869 i *Minnen* del 3 & 4 (1912 & 1913):

27 januari 1869. På senaste maskeraden hade H. M. två olika supéer. De till den andra inbjudna voro m:lle S. samt några aktörer, som bruka vara med vid detta slags samkväm. ... Svante Hedin, hvilken var något beskänkt, gjorde henne då en del grofkorniga föreställningar [han hade kallat henne lilla hönsrumpa], som till den grad uppretade den sköna, att hon häröfver häftigt beklagade sig för kungen, då han omsider anlände. Följden blef, att H. blef hemkörd.

28 maj 1871. Kungen visar [målaren Alfred] Wahlberg mycken vänskap samt tager honom med sig vid besöken hos m:lle S. på Väsentorp. [Denna dam har som sällskap en fransyska av en viss ålder; denna sällskapsdam sedan åtskilliga år ämnar gifta sig med en kapten vid kustartilleriet, Wilhelm Schyberg, som är hennes älskare.] Wahlberg berömmar mycket denna dam för hennes älskvärdhet och konversationsförmåga. Monarken, hvilken numera för denna sin väninna endast hyser platoniska känslor, fortfar att för henne söka göra lifvet så behagligt som möjligt. Det sägs, att hon samlat

en förmögenhet af 200,000 rdr och allt emellanåt gör resor till Paris. [Hennes hjärtans kär är Adolf Tersmeden; men kungen betraktar också honom som bara en platonsk tillbedjare.]

Hittills har det lyckats mig att undvika att göra ifrågavarande dams bekantskap, och H. M. har haft den takten att aldrig befälla mig att följa honom till hennes bostad samt att, sedan jag ett par gånger afböjt anmodningar härom, ej mera återkomma till saken. Allmänheten skulle eljest säkert gifvit mig utom titeln af öfverintendent för statens byggnader äfven den af öfverintendent »för kungens privata nöjen».⁽¹⁾ Då under de tjugo år, jag varit fästad vid H. M:ts person, jag aldrig befunnits inblandad i hans kärleksintriger, är min värdighet som familjefader också härmed skyddad mot hvarje misstanke.

Jag tror drottning Louise var mig tacksam härför; hon visade mig alltid ett ovanligt förtroende. Ehuru drottningen led mycket af sin flyktige gemåls snedsprång, hvilka omöjligan kunde vara för henne okända, så gjorde hon aldrig någon hänsyftning härpå; endast nervkriserna, då hon var förtviflad, uppenbarade för omgifningen hennes hjärtas tillstånd. Den ömma vård, för hvilken hon vid dessa tillfällen var föremål från monarkens sida, återgaf henne dock alltid snart jämvikten. [Jag har många gånger assisterat vid dessa konvulsiva attacker, under vilka hon utstötte skrik och kastade sig på marken och var förskräcklig att skåda. Man kastar skulden på hennes första uppfostran. Många barn som inte får sin vilja fram, ha uppfört sig likadant.³]

För att återkomma till m:lle S., så skall hon utan att vara egentligen vacker likväl äga ett pikant utseende och vara begåfvad med godt hufvud samt älska konst och litteratur. Att börja med lär hon varit medlem af en kringresande teatertrupp, och hennes första ungdomsår voro, sägs det, ganska stormiga. Nu har hon förstånd nog att hålla sig i skymundan samt låta så litet som möjligt tala om sig.

[Det påstås att Tersmeden lovat henne äktenskap under förutsättning att han kunde erhålla sina föräldrars samtycke.] Kung Carl har åt sin väninna låtit uppföra en vacker villa, Vantorp kallad, belägen vid Edsviken och dold bland träden samt helt nära Ulriksdals slott, till hvilken bostad hennes kunglige beskyddare ofta beger sig för att förnöja sig tillsammans med husets vänner. Det nuvarande änklingsståndet gör detta förhållande mera drägligt, än detsamma varit under salig drottningens tid.

⁽¹⁾ »Intendant des menus plaisirs» var ett ämbete vid franska hofvet före revolutionen.⁴

12 november 1871. Stor middag sedan hos statsrådet Stang. Jag återsåg här Josephine Sparre, som såg mycket frisk ut, fast hyn blifvit väl hög i färgen. Kung Carl visade sig naturlig och vänlig mot sin forna flamma.

7 augusti 1872. Den 6 begaf sig H. M. på f. m. ned till järnvägsstationen för att hälsa på m:lle Hanna S., anländ hit på genomresa till Spa. Han såg vid middagen helt lycklig ut med anledning af detta angenäma möte.⁵

³ Michanek 1990: s. 16.

⁴ Dardel 1911: del 4, ss. 44-45.

⁵ Dardel 1911: del 4, s. 161.

14 augusti 1872. M:lle S. och hennes syster anlände vid 2-tiden från Spa. G. hämtade dem vid stationen, och en timme senare begåfvo sig damerna till kapplöpningarna. Kungen, som en stund haft för afsikt att äf ven gå dit, brydde sig sedan icke därom. ... Då vi hemkommo vid ½ 7-tiden, fingo vi höra, att kungen under vår frånvaro haft häftiga anfall af kolik. Damerna åto med kungen och vi andra i matsalen. ... I går kände kungen sig bättre. ... Kungen åt ånyo middag med sina damer, som på kvällen återreste till Spa.⁶

17 augusti 1872. Efter frukosten föreslog kungen, under det han satt och rökte på sin balkong, att presentera mig för m:lle S., då hon under loppet af nästa vecka återkomme från Spa. »Hon var så god emot mig häromdagen, när hon var här, och jag hade sådana förskräckliga plågor!»⁷

28 augusti 1872. Kung Carl presenterade mig i dag efter frukosten för m:lle S., anländ från Paris i går afton i sällskap med sin syster för att stanna här tvenne dagar. Han bad mig visa henne mitt album. Jag fann henne älskvärd och naturlig; vackra tänder, mycket välformade händer och fångslande ögon. Nu förstår jag bättre det välde hon utöfvar öfver kungen, och jag håller henne räkning för, att hon ej sökt missbruka detsamma. Dessa damer åto middag med H. M. samt Gyllenram.

(5) 1924 publicerade historikern Carl Hallendorff en biografi om Karl XV där dennes verkliga eller inbillade kvinnohistorier tas för givna. Hallendorff nämnar inga namn eller källor, men beskriver dem så här:

Doldes de verkligen? Det cirkulerar genom muntlig tradition samt stundom även i förtroligaste uppteckning till Karls namn anknutna berättelser av det slag, som icke gärna sättas i tryck. En god del av detta hör nog till den internationella rustkammaren av slippriga anekdoter, vilka efter omständigheterna här eller där lokaliseras och samlas kring någon populär gestalt, en vivör eller upptågsmakare, som särskilt förstått fånga mängdens intresse. Annat har spår av att vara uppdiktad eller åtminstone starkt förstorat av gramsna bedömare, som girigt lyssnat till det löpande skvallret samt med iver fört det vidare. Men hur mycket än som sålunda på goda grunder utmönstras, blir det alltid kvar ett block av historier, som med viss sannolikhet härröra från Karls intimaste krets. Åtminstone har han själv icke utan en bravaderande belåtenhet låtit det berättas om sig, och talet spriddes med bred tillfredsställelse av den grova njutningslystnaden, med skadeglädje av förtalet och illviljan. Att sådant över huvud kunde förtäljas om monarken, vållade regelrätta undersåtar allvarsam sorg, det togs kanske ej så tragiskt inom vad man då kallade den högre societeten men ogillades där icke mindre som förlöpningar både mot kunglig värdighet och god ton.⁸

Hallendorff irriterade sig mycket över Bååth-Holmbergs biografi om Karl som han fann både tendentiös & felaktig, men svår att komma åt eftersom hon inte redovisade sina källor.⁹ Angående Karls kärlek till Sigrid Sparre vävde Bååth-Holmberg en hel historia som hon avslutade på Karls dödsbädd med en bekännelse av Karl till hennes bror: »Din syster har varit min enda kärlek – hade hon blivit min, hade jag varit en annan människa.» B-H fyllde i: »Den upprätthållande makt, som ligger uti föreningen

⁶ Dardel 1911: del 4, s. 163.

⁷ Dardel 1911: del 4, ss. 167-168.

⁸ Hallendorff 1924: s. 6.

⁹ Hallendorff 1924: s. 34.

med den varelse, man håller kärast av alla, beröfvades således Carl XV uti hans tidiga ungdom.”¹⁰ Vilket enligt Hallendorff gav Karl en offerstatus han inte alls förtjänade.

Hallendorff tillskrev citatet Eugénie Montgomery (1824-1895; 1859 g. Liljencrantz). Han citerar ur en biografi: ”Kronprins Carl hyste för Eugénie en djup, uppriktig kärlek och lär en gång ha yttrat: »Om jag hade fått gifta mig med Eugénie Montgomery, hade jag blifvit en bättre människa.»”¹¹ Det finns ingen fotnot till citatet men i källorna ingår ett släktarkiv. I arkivet finns ett opublicerat manus av Margareta Mörner (1814-1897; f. Davidsdotter Montgomery)¹² som i sin tur citerar Bernhard Wadström, Evangeliska fosterlandsrörelsens grundare.¹³ Wadströms intresse för saken var att Eugénie Montgomery 1854 konverterat från katolik till protestant, och var aktiv i rörelsen. Ytterligare en av Karls flammor denna tid var (enligt Oscar II) Desirées kammarfröken Hortence Eugénie Morsing (1826-1911; 1850 g. grevinnan Creutz). Kanske det skett en namnförväxling.

Mot ovanstående står det obestridiga faktum att Karl faktiskt skrev poesi till Sigrids skönhet och inte till de två Eugénie, som fick nöja sig med uppmärksamhet & presenter:

Till Sigrid Sparre (1848)
I din bild jag ser en jordisk ängel
Oskuldsvit som liljan uppå stängel
Med de ögonpar av himlen blå.¹⁴

(6) 1927 publicerade bröderna Selander sina memoarer där de hade ett stycke om Hanna Stjernblad och antydde att det fanns fler kvinnor än så i Karls liv (Selander & Selander 1927: ss. 14-15):

Den mest långvariga av hans förbindelser var, då konungen skaffade sig en »maitresse en titre» uti mamsell Hanna Styrell, som en tid uppträtt vid en liten teater i Odeonsalongen vid Regeringsgatan. Hon nobiliserade sig själv till fröken Stjernblad. Det var en liten täck, finhyllt blondin, men i det stora hela rätt obetydlig. Hon förde sig väl och var ganska reserverad i sitt uppträdande samt ansågs av alla, som närmare kände henne, vara en mycket god och älskvärd kvinna. Som vanligt gjorde kung Carl intet för att breda hemlighetens slöja över sitt förhållande. Fröken Stjernblad bodde t. o. m. under somrarna på Ulriksdal i en villa strax till höger vid stora nedkörsvägen till slottet. Hos henne umgingos på förtrolig fot ståthållaren på slottet, baron Manderström, jämte andra av hovherrarna. Att kungen ej fäste sig vid om man kände eller icke kände hans förbindelse med henne var tydligt. Vid en stor fältmanöver, som gick förbi Ulriksdal, såg jag honom en gång i spetsen för sin stab, i, vilken vid tillfället funnos ett flertal utländska officerare, rida fram till fröken Stjernblads villa och en längre stund muntert samspråka med den sköna, som gått ned till trädgårdsgrinden.¹⁵

¹⁰ Bååth-Holmberg 1891: s. 586.

¹¹ Montgomery-Cederhielm 1919: s. 106.

¹² Mörner, Margareta. Den unge skalden. (Opublished manus.) I: Eugénie Montgomery – ett kvinnoöde från 1800-talet. <kyrkaochfolk.se> (2012-12-17).

¹³ Wadström 1897. [Uppgiften ej lokaliserad. Den troliga källan är prinsessan Eugénie eller Montgomery själv.]

¹⁴ Ulfsäter-Troell 1996: s. 167.

¹⁵ Selander & Selander 1927: s. 15.

(7) 1931 publicerade Nils von Dardel den avslutande delen av sin fars Minnen för tiden 1888-1898:

13 december 1890. Vi hade hos oss i förrgår tre äldre damer, som alla under olika perioder varit älskade eller åtminstone hyllade av Carl XV, nämligen änkor Sigrig Cederström, Stani Eketrä och Aurore Palin. Den förstnämnda var såsom hovfröken hos drottning Josephine den dåvarande adertonårige kronprinsens första kärlek och den som inspirerade hans första verser. Drottningen (enligt sonens tro), därtill rådd av sin biktfader Studach, fann försiktigheten bjuda att i tid avbryta denna kärlekssaga, och den blåögda Sigrig kördes bort från hovet, i trots av den förälskade prinsens protester och sorg. Detta blev av honom aldrig förlåtet. Sigrig Sparre gifte sig några år efteråt med en hedersman, sjöofficeren baron Thure Cederström, förut kavaljer hos de yngre prinsarna. De andra två damerna ha varit föremål för den kunglige dansörens eldiga känslor, och alla tre ha bibehållit honom i kärt minne. Också rörde sig samtalet här mest omkring den bortgångne.¹⁶

Sigrig Sparre (1825-1910; 1852 g. Cederström) var 1845-1850 var hovdam hos drottning Josefina. Karl hade kurtiserat henne & skrivit kärleksverser. Josefine ansåg det bäst för alla parter att hon slutade vid hovet när Karl gifte sig.

Stani[slas] Eketrä (1826-1896; f. Tersmeden; g. 1846) var gift med Karls kavaljer Uppsalatiden Johan Gabriel Eketrä.

Friherrinnan Aurore Palin (1837-1909; f. Koskull; g. 1858) var en av Stani Eketräns väninnor, senare känd som societetsdam.

14 november 1871. Häromdagen berättade Sander, att då Carl XV:s dikter [1863] skulle utgivas för allmänheten, hade han skänkt upplagan åt Mauritz Wrangel, som var drottningens kammarherre. Utgivaren, Samson & Wallin, betalade 5,000 kr. härför och hade bett Sander gå igenom manuskriptet. Denne ansåg ett stycke, tydligen dedicerat till Josephine Sparre, böra såsom sårande för drottningen uteslutas och yttrade själv till konungen denna mening. »Visst inte», sade monarken, »det är det bästa jag har skrivit.» Just som Sander påtog sitt ytterplagg i tamburen, hade den kunglige författaren dock besinnat sig. »Vi taga bort skräpet», ropade han, och stycket uteslöts.

(8) 1943 publicerade statsvetaren Edvard Thermaenius (1896-1965) ett utdrag ur bondepolitikern Per Nilsson i Espös dagbok. Thermaenius förefaller ha varit benägen att ta vad som stod där på allvar, men det liknar ett försök att samtidigt dra uppmärksamheten till sig och klå kungahuset på pengar. Thermaenius artikel är svår att hitta och tycks inte ha uppmärksamats förrän Germund Michaneks hänvisade till den i sin bok (1990):

Under den 11 april 1873 heter det i dagboken, »Kom Mamsell Wilhelmina S. och ville fråga mig till råds. Hon berättade, att hon från 1865 varit kungens älskarinna. En tid hade hon tjänstgjort som postföreståndare i H-d (en ort cirka 15 mil från Stockholm) men sedan 1869 hade hon av kungen etablerats i Stockholm i egen våning och med fast månadsunderhåll. Emellertid hade kungen glömt henne i sitt testamente, och hon hade haft besvär att få ut några pengar; trots att Oscar II hjälpt henne.

¹⁶ Dardel 1911: del 5, ss. 131-132.

Vid ett sammanträffande i hennes hem två dagar senare berättade hon något utförligare för Per Nilsson om vad som varit. Hon visade bl. a. fram en mängd undertecknade biljetter från Kungen.

Innehållet var emellertid torftigt; »endast dag och timma då hon skulle komma». Vidare omtalade hon, att då hon på sommaren 1866 »var utnämnd till postföreståndarinna i H-d överenskom hon med honom att resa till Stockholm fyra gånger om året, men hon fick resa oftare och sedan tröttnade de därvid, då hon på våren 1869 lämnade platsen till sin syster och reste till Stockholm då han hyrde våning till henne, skänkte henne linne, duktyg och möbler. När hon var i H- d skrev Carl XV långa brev till henne och satte sitt namn under, men hon föregav att dem hade hon bränt upp. Dessa brev när de kom fram hade varit öppnade på H-l och därigenom blev hennes förhållande till Kungen känt. Hon berättad vidare att han var många gånger mycket svår men däremellan mycket god. Hon var så kär i honom så hon icke kunde älska någon annan.¹⁷

(9) 1954 publicerade så Sven Eriksson sin ambitiösa Karl XV-biografi, som försökte ta ett helhetsgrepp. I detta ingick erotiken. Han refererar de tidigare uppgifterna om Sigrig & Josephine Sparre och om Hanna Stjernblad, men hade även lokaliserat några blad ur Karls dagbok, några brev av Lovisas kammarherre Adam Lewenhaupt (1829-1895) & en anonym memoar som tillskrivs Schröder och 1918 på okänt sätt hamnat i Bernadottearkivet. Kanske ville Gustaf V kontrollera att inte hon liksom Helga de la Brache var en bedragare, och ställt memoaren som villkor för ett fortsatt underhåll.

Det var mycket tal om att Sigrig Sparre tvingats iväg från hovet mot sin vilja – en version var att hon & Karl faktiskt hade ett förhållande, en annan att hon retat upp Oscar I genom att göra sig löjlig över hans manér – men Sparre förefaller ha varit fullt införstådd med anledningen & ganska lättad över att ha sluppit ur situationen. Av Karls brev framgår att han hela hennes anställning gjort försök att få henne bortgift, men att hon vägrat, och i stället gift sig med en person som hon själv valt. Detta förlät henne inte Karl, som hade ambitionen att styra över hennes liv, även om han inte kunde dela det.¹⁸

Av breven framgick att Adam Lewenhaupt redan från början ogillade Josephine Sparres norska, lite mera frimodiga stil och ansåg henne illa uppfostrad. Motviljan stegrades till allmän sexualnoja: »Hon går och stryker sig upp mot prinsen och hennes ögon äro jämt fästade på honom.» - »Hon betar sig som en hustru.» Erikssons urval av citat är dock sådant att man inte förstår vad som pågår. Intimiteten verkar t ex vara från 1854 då Karls son dog bara 16 månader gammal och han var i behov av tröst. Grevinnan Clara Bonde tyckte hon då var som »en Guds ängel».¹⁹ Eriksson & senare Michanek & Skott gick dock på Lewenhaupts tolkning och fann drottning Lovisas överseende med Sparres »flört» obegriplig. »Det hela var i hovets ögon ett sällsamt ménage à trois, på sätt och vis symboliskt uttryckt vid manövern på Ljungbyhed 1860, då Lovisa, hög till häst i Carls guldbroderade husaruniform, följdes av Josephine Sparre, iförd hans lilla adjutantsuniform.»²⁰ Detta är dock ett felcitat av Bååth-Holmberg som citerar en skånsk tidning från juni 1860 att »det är den unga mycket

¹⁷ Thermaenius 1943.

¹⁸ Eriksson 1954: ss. 151-155.

¹⁹ Eriksson 1954: ss. 164-166.

²⁰ Eriksson 1954: s. 167; Michanek 1990: s. 20; Skott 1996: s. 66.

beundrade fröken Horn”.²¹ Anna Horn (1836-1873; 1866 g. af Harmens; anställd 1859-1866) var vid denna tid Lovisas hovfröken.

Eriksson lyckades också i Bernhard von Beskows m fl efterlämnade papper hitta tre hetärer som eventuellt denna tid praktiserat sina konster på Karl: Sigrid ”Vildkatt” som påstods ha tuggat sönder Carls exemplar av någon av Flygare-Carléns romaner, Ewardina Gernandt »utmärkt vacker, och av modern sedan länge sparad för ändamålet» [att dra Karl i klocksträngen], Laura Ståhlberg med okända förtjänster.²² Det har inte gått att verifiera deras existens, men naturligtvis kan Karl under militärövningarna & samvaron med konstnärsvännerna ha träffat i princip vem som helst ur Sveriges befolkning utan att det finns dokumenterat. Ytterligare några kvinnor nämns, men informationen är mager. Utöver att han dansat med dem, talat eller haft dem som bordsdamer är ingenting känt.

1918 vid 79 års ålder skrev Schröder en skildring av sitt & Karls förhållande – nu i Bernadottearkivet. Eftersom inget i skildringen var dokumenterat, alla personer var döda och sammanhangen oklara fick man ta henne på orden. Eriksson var beredd till det, och konstruerade en mycket anslående intrig där Stjernblad konkurrerade ut Sparre om Karls gunst och sedan i sin tur blev utkonkurrerad av Schröder. Jag redovisar Schröders biografi (baserad på hennes memoarer): Hon var dotter till en dansk godsägare som flyttat till Sverige. Sommaren 1860 hade hon sökt upp Karl på hans sommarslott Bäckaskog för att få hjälp i en process familjen förde mot en major Mühlensfels som som i början av 1840-talet försökt anstifta ett mord på hennes far. 1865 sökte hon upp Karl ytterligare en gång, när hon inte fick gå en telegrafkurs. 1866 träffades de åter angående telegrafkursen, och blev då ett par. Hela tiden var överhovstallmästaren Rudolf Tornérhjelm (1814-1885) involverad i ärendet och från 1866 även Per Nilsson i Espö (1816-1879). 1866-1869 hade hon varit postföreståndare i Hällestad och därefter flyttat till Stockholm där Karl installerat henne i en våning på Drottninggatan 72. Efter Karls död slog sig Wilhelmina på journalistyrket och skrev i *Tidskrift för Hemmet*. Hon var spiritist och samlade hela livet historier som hon fick publicerade i en 1000-sidig volym 1902. I motsats till allting annat går boken att verifiera. Vad Wilhelmina själv beträffar nämns hon inte i någon samtida källa om Karl XV:s liv.²³

(10) 1990 publicerade Germund Michanek sin bok Carl XV och Hanna på Väsentorp : en tidsbild. Michanek inleder boken med ytterligare några nedsättande omdömen om Josephine Sparre, denna gång av kammarherren Carl August Adlersparre (1810-1862):

Favoritsultaninnan hovfröken Josephine Sparre.

Liksom Danmark har sin grevinna Danner [Frederik VII:s gemål] som styr konungen, har Sverige sin fröken Sparre som styr Carl XV. Den senare har gjort sig till en förargelseklippa, som måste undansprängas - så vida en nationalskam skall undvikas. Fröken Sparres karakteristik kan sålunda i korthet tecknas: äger inga företräden annat än bördens; saknar skönhet och behag; är slängd i intrigen; har ett tvetydigt rykte; är listig, hämndfull och lögnaktig; hjälper sin Sultan att göra sig impopulär och har inom

²¹ Bååth-Holmberg 1891: ss. 619-620. [Malmö nya tidning & Snällposten 1860-06 beskriver manövern, men inte dessa detaljer. De förefaller härröra från en veckotidning.]

²² Eriksson 1954: ss. 163-164.

²³ Eriksson 1954: ss. 371-381.

hovet spiran, så att ofta Drottningen måste erkänna och med tårar att hon av rivalen är tillbakaträngd i sin mans hjärta och av henne esomoftast visad vanvördnad och mocqueri.²⁴

”Jossa” var populär som glädjespridare men krävde en viss vård. I ett brev från Lovisa till Karl den 25 juli 1858 inför J:s 29-årsdag berättade Lovisa att de bildat en kommitté för att öka munterheten i Strömstad, och (J. ovetandes) valt in henne med 26 röster mot två. J. skulle födelsedagen av kommittén uppvaktas & underhållas redan från arla morgon. “Jag fruktar annars Jossa möjligen kunde få fantasien att resa till Fredrikshald och passera den dagen där!!”²⁵

Förhållandet mellan Karl & Hanna började (enligt två av Karls minnesdikter ”För elva år” från 1870 & ”Tankar d. 21 Okt.” från 1871) den 21 oktober 1859. Det skvallrades om dem. Sommaren 1860 fick hon bo på Bellevue i närheten av Ulriksdals slott, somrarna 1861-1877 på Väsentorp, även det i närheten av Ulriksdals slott. Karl såg 1866 till att själva byggnaden överläts på henne. Resten av året bodde hon i en våning på Ålandsgatan 13. Hannas kapital (förmodligen ett arv) gav henne 7,500 kronor om året, vilket räckte till att leva ståndsmässigt. Våren 1863 till våren 1864 var hon utomlands, möjligen för att föda, men Michanek förlägger barnet, en flicka Ellen Svensson, till den 28 oktober 1865. Kanske var utlandsresan det första av hennes många Parisbesök. Kanske var någon annan än Karl barnets far. Det var faktiskt inte bara han som besökte henne utan även ståndspersoner. Karls passion påstås 1865 ha svalnat, även om vänskapen bestod. Han skall (enligt Sven Eriksson) ha inlett ett nytt förhållande med Wilhelmina Schröder. 1876 gifte sig Hanna med kapten Adolf Tersmeden. Året därpå dog Tersmedens två äldre bröder & 1879 Tersmedens far vilket innebar att fideikommissen & släkttiteln övergick till honom & Hanna. Hanna som startat livet som bagardotter slutade som friherrinna på Ramnäs bruk i Västmanland.

1865 hade skandalförfattaren Otto Gråberg (1844-?) kommit över några av Karls brev till Hanna. Gråberg hade satt i system att ta emot ersättning för att censurera sina alster. Av Karl fick han 80 kronor per månad fram till Karls död 1872. Oscar II vägrade fortsätta betalningarna eftersom broderns förhållande till Hanna var så väl känt. Gråberg publicerade därför 1873 sitt alster, vars eventuella poäng han tog med sig i graven.

1872 tog Oscar även emot Wilhelmine Schröder i en audiens, där hon klagade över att inte ha blivit ihågkommen i Karls testamente. En inte alltför vild gissning är att Oscar inte kände till broderns kärleksliv i detalj och föredrog att köpa sig fri från en möjlig ytterligare skandal. Wilhelmina skall av Oscar ha fått ett underhåll av 300 kronor per år & lika mycket av Karls dotter Louise, nu dansk kronprinsessa och även hon mån om faderns goda rykte. Schröder förefaller också ha fått hyran betald. I vilket fall fick hon tillsammans med flera andra bo på Ulriksdals slottsteater som Karl inrett till jaktrum. Wilhelmine huserade i det f d kontoret.

(11) Vid det här laget (2016) har Karl ett rykte om sig att som ”droit de seigneur” ha lämnat ett knytt efter sig på varje ställe som han besökt. Det skall t o m ha funnits en ”släktförening”. Han är synonym med en hel epok 1850-1870, känd som ”Kungens glada dagar”, och den siste svenske kung som har fått en staty, t o m en ryttarstaty, som det anstår en krigarkung in spe.

²⁴ Michanek 1990: ss. 19-20.

²⁵ Michanek 1990: s. 21. [Vinklat referat av vinklat referat.]

Med moderna arkiv, internet & dna-tester har många personer följt upp rykten om att ha honom i släkten, hittills utan resultat.²⁶ De två barn u.ä. som redovisas i <sv.wikipedia.org> är högst osäkra. Enligt anbytarforum är Carl Johan Bolander (f. 1854-02-04 i Barkarby) andra barnet till Anders Magnus Petersson Bolander & Anna Greta Petersdotter Lindqvist, gifta sedan 1849. Ellen Maria "Svensson" (f. 1865-10-28 i Stockholm) saknar visserligen angiven far, men har aldrig erkänts av Karl, Hanna eller ens hon själv som hans eller hennes dotter. Hannas man från 1876, Adolf Tersmeden, testamenterade dock avkastningen av en fond på 150 tusen till henne. Kanske började förhållandet mellan Hanna & Tersmeden tidigare än de ville erkänna.

* * *

Av ovanstående framgår att Karl inte hade något förhållande med Josephine Sparre, men möjligen med Hanna Stjernblad. Troligare är dock att hon efterträdde Josephine Sparre som hans poetiska musa. Några "närbilder" utöver Karls poesi existerar dock inte. Jag citerar några strofer ur stycket Ett för- och efterspel²⁷:

Fönstret öppnas, in jag träder.
Allt är prytt för älskad gäst.
Flickans väntan, den mig gläder;
kärlek skall här hålla fest.

Fina tröjans trånga häkte
mer ej fångar barmens klot.
Rosenmunden hon mig räckte.
Skon flög av dess lilla fot!

Under täcket se'n vi kivas
vem av oss skall rå till sist.
Bägge av den striden livas,
bägge segra dock förvisst.

Världen den må gärna skria,
kalla kärleken en tok,
jag till flickans barm vill fria,
kysser den tills jag blir klok.

Eftersom absolut ingen i Karls omgivning hade hört talas om Wilhelmina Schröder förrän hon 1872 påstod sig ha haft ett förhållande med honom, har jag valt att betrakta hennes henne som en bedragerska. Metoden att ta döda personer till vittne är identisk med t ex Helga de la Brache från samma tid. Det finns en beskrivning av Oscar II från deras möte:

[December 1872.] Min käre Manderström [ståthållaren på Ulriksdals slott] ... en Mll Schröder, f.d. bekant med K.C. [alltså Carl XV] ... hon är ganska beskedlig och inskränkt [hon var endast 15 år då kung Carl avled¹] ... och har fått av mig åtskilliga 100 R ... Nu begär hon att få bo i en förfallen stuga vid Ulriksdal vid Qvarnbacken [?!] Jag vet ej var eller om en sådan finnes ... men gärna ... Hon syr handskar ... Men jag

²⁶ Rötter 2000; Karlsson 2009; Hedin 2010; Svensson 2010.

²⁷ Michanek 1990: ss. 55-56.

låter henne helst tala själv. När hon ej lipar så går tungan oupphörligt, på skånska. Vänligen Oscar.²⁸

¹ Kan ej stämma, Schröder var född 1839 (min anmärkning).

Den utförligaste skildringen av Wilhelminas liv finns på Anna-Karins Släktforskningsblogg. Folkbokföringsdata tillför ny information. Allting annat härrör direkt eller indirekt från Wilhelminas egna uppgifter & kommentarerna till dessa:

Wilhelmine Schröder : Kunglig förbedjerska, väninna eller Älskarinna ?

Vem var hon egentligen den gåtfulla gamla damen som tillbringade sina sista år boende på Konfidensen vid Ulriksdals slott ? Bouppteckningen visade inte på några stora tillgångar men en ganska stor mängd möbler. Enda arvingen var en ogift syster som några år senare dog utan arvingar. Ryktet sade att hon varit Karl XV:s älskarinna och tagit emot pengar både från svenska och danska kungahuset.

Fredrike Wilhelmine Augusta Schröder föddes den 29 september 1839 i Tirstrups socken på norra Jylland. Fadern Johan Peter Schröder var mejerieförpaktare på Hörsholm och både han och modern Louise Augusta von Götsche var födda i Holstein som vid den här tiden tillhörde Danmark. Wilhelmines hade två äldre systrar Sophie Louise Johanna född 1835 och Emma Thora född 1837.

År 1846 beslutar fadern att familjen skall flytta till Sverige. Familjen slår sig ner på herrgården Widröra i Ottarps socken i Skåne där fadern blir förvaltare hos en Major von Muehlefeld. Allvarliga tvister uppstår mellan fadern och Muehlefeld och redan 1847 flyttar familjen till Kågeröd. Processerna med major Muehlefeld fortsätter och det påstås att han försökt mörda Wilhelmines far. Fadern är sjuklig och dör i juli 1850 vid ett besök i Ramlösa brunn. Efter faderns död lever den lilla familjen under knappa omständigheter. De bor kvar i Kågeröd till 1855. De följande åren flyttar de runt i Skåne. Sophie Johanne försvinner omkring 1856 ur kyrkoböckerna. Omkring 1860 flyttar Wilhelmine till modern i Helsingborg.

Det är ungefär vid denna tid Wilhelmine tar kontakt med kung Karl XV för att få hjälp med familjens processande mot major Muehlefeld. Om hon och kungen träffas vid denna tid är osäkert. Sommaren 1866 möts Wilhelmine och kung Karl XV med säkerhet första gången. Kungen blir genast intresserad av den vackra spröda och intellektuellt och religiöst intresserade Wilhelmine.

I slutet av oktober 1866 flyttar Wilhelmine från Helsingborg till Hällestad i Östergötland, kanske för att få vara närmare sin kunglige beundrare i Stockholm. 1869 flyttar system Emma Thora till henne. Wilhelmine anges ofta som postföreståndarinna men tituleras aldrig så i husförhörslängderna. Däremot har system Emma Thora en sådan tjänst. År 1870 flyttar modern från Helsingborg till döttrarna i Hällestad.

Wilhelmine flyttar definitivt till Stockholm i slutet av 1869 då hon mantalsskrivs för 1870 i Storkyrkoförsamlingen på adressen Svartmannsgatan 17. Hon tituleras mamsell och ”resande”. År 1872 är Wilhelmina bosatt i på Drottninggatan 72 och har en piga i hushållet. I september 1872 dör Karl XV på residenset i Malmö efter att förgäves försökt kurera sig med en resa till Tyskland och Frankrike.

Wilhelmine beskrivs som en allvarligt lagd, självständig, ovärldslig och intellektuell person. Det är osäkert om relationen mellan henne och Karl XV var sexuell: Wilhelmine var intresserad av spiritism, vilket fascinerade kungen, och hon och Karl sades ha diskuterat existensiella frågor under hans sista år, då hans

²⁸ Wennerholm 1982: s. 23.

hälsotillstånd gjorde honom intresserad av sådant. Han kallade henne "Den rena och heliga kärlekens prästinna" och sökte genom henne "förlåtelse för sina synder".

Wilhelmina bor efter kungens död kvar i sin lägenhet till 1873 då hon flyttar till Solna församling i närheten av Ulriksdals slott. Hon har dock under hela tiden i Stockholm stått som skriven i Hällestad. I Solna bor hon först på Lugnet men från och med ca 1876 på Confidensen nära Ulriksdals slott. Modern flyttar senare till henne.

År 1902 publicerar Wilhelmine boken "Från det fördolda. Borg- och folksagor" med sagor och sägner som hon troligen hört under barndomen i Skåne. Wilhelmine skall också ha medarbetat i kvinnotidskriften "Tidskrift för hemmet" utgiven 1859-1885. Om hon medarbetat är svårt att bevisa då de flesta artiklarna är osignerade. [Det var hennes bok som 1902-1906 publicerades som 145 stycken tioöreshäften, bilagor till tidningen "Hemmet - Läsning för ung och gammal".²⁹]

System Emma Thora flyttar 1888 från Blekinge till Drottningholm och flyttar 1916 till Wilhelmine på Confidensen. År 1918 författar Wilhelmine ett manuskript om sitt liv och sin bekantskap med kungen som hon kallar "Den trogna".

Wilhelmine dör den 13 Maj 1924 på Confidensen. Hon begravs troligen i familjegraven på Solna kyrkogård. Enligt bouppteckningen tar tillgångarna och skulderna ut varandra men upptar ett tämligen stort antal möbler. Enda arvingen är systemen som dör 1926.³⁰

²⁹ Dagens Nyheter, 1974-02-25, s. 14.

³⁰ Schander 2015.

Referenser

- Berättelser. (1897.) Carl XV, pojke och mjölkfatet m. fl. Trefliga berättelser. Karlberg: Svenska småskriftförlaget.
- Caroliana. (1889.) Hågkomster ur Carl XV:s lefnad : En samling äldre och nyare karaktäristiska infall och anekdoter om konung Carl XV jämte en skildring af hans sista stunder m. m. Och porträtt som kronprins. Skrifter för folket, 1889:12. Stockholm: P.A. Huldbergs bokförlags AB.
- Dardel, Fritz von. (1911.) Minnen. Del 1-5 (1911-1931). Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- De Geer, Louis. (1892.) Minnen, del 1-2. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Edholm, Erik af. (1944.) Svunna dagar, del 1-3 (1944-1948). Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Hallendorff, Carl. (1924.) Från Karl XV:s dagar. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Hedin, Oscar. (2010.) Blått blod. Laika Film & Television AB, SVT2, 2010-06-06.
- Hellman, Carl-Fredrik. (1861.) Amour de Charles XV. I: Michanek 1990: ss. 38-39.
[Borgmästare Frey Björlingsons familjearkiv, Upsala. Carl Fredrik Hellmans efterlämnade handlingar.]
- Karlsson, Mats. (2009.) Kungen kommer : En Bernadotte i varje by. Bygd och Natur, 2009:1, ss. 4-7.
- Kerfve, Axel. (1897.) Carl XV kvinnornas kung : romantiserade skildringar från 1860-talet. Del 1-2 (1897-1898). Stockholm: E.A. Weijmers' bokförlag.
- Meijer-Granqvist, Paul [pseud. "Börje Trolle"]. (1918.) Carl XV:s sista kärlek : En förut oskriven bok ur Bernadotte-krönikan av Börje Trolle. Malmö: Bokexpeditionens förlag. [Åven i Hemmet 1898, n:r 1-44.][Ej lokaliserad.]
- Michanek, Germund. (1990.) Carl XV och Hanna på Väsentorp : En tidsbild. Borås: Norma bokförlag.
- Montgomery-Cederhielm, Robert. (1919.) Mathilda Orozco : Söderländskan i nordn : En lifsbild. Stockholm: Norstedt.
- Nilsson, Per. (1898.) Första samlingen av anekdoter: Innehåll. Lustiga och karaktäristiska anekdoter om Karl XI, Karl XV m.m. Karlberg: Snäck & Småskriftförlaget.
- Rydberg, Carl Henrik. (1872.) Anekdoter om Carl den femtonde. [Anekdoterna är till stor del hämtade ur veckotidningen "Kaptan Puff" (1856-1865).]
- Rötter. (2000.) "Karl XV:s utomäktenskapliga barn". I: Rötters Anbytarforum, 2000-2016. <forum.genealogi.se> (2016-01-01).
- Schander, Anna-Karin. (2015.) Anna-Karins släktforskningsblogg. <annakarinslaktforskningsblogg> (2016-01-01).
- Schröder, Wilhelmine [pseud. "Den trogna"]. (1918.) Minnen. Bernadottearkivet, Karl XV:s arkiv (22).
- Selander, Nils & Selander, Edvard. (1927.) Carl XV:s glada dagar : Ur två gamla Stockholmares anteckningar. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag.
- Skott, Staffan. (1996.) Alla dessa Bernadottar. Stockholm: Bonniers.
- Svensson, Maud. (2010-06-07.) Slarvigt om blått blod. <aftonbladet.se> (2016-01-01).
- Thermaenius, Edvard. (1943.) Carl XV. Svensk Tidskrift, 1943 (vol. 30): ss. 33-46.
- Wadström, Bernhard. (1897.) Ur minnet och dagboken, del 1-3 (1897-1902). Stockholm: Fosterlandsstiftelsen. <runeberg.org> (2016-01-01).
- Wennerholm, Eric. (1982.) Prins Eugen : Människan och konstnären. En biografi. Stockholm: Bonnier.